

EKKLESIA AMSTERDAM zondag 22 september 2019

Brood genoeg *Mirjam Rigterink*

1. In mijn herinnering was avondmaal vieren in de hervormde kerk waar ik opgroeide een tamelijk zwaarmoedig gebeuren. Het was verder geen zwaarmoedige kerk en ik wil absoluut geen karikatuur maken van een avondmaalsviering daar. Maar ik herinner me ernstige gezichten. Mensen bleven in hun kerkbanken zitten. Ouderlingen gaven grote, zilveren bekers door en zware, zilveren schalen, waar iedereen een voorgesneden stukje witbrood van afpakte. Ik herinner me dat mijn moeder bang dat ze dat zware servies per ongeluk uit haar handen zou laten glippen – en dat ze altijd blij als het voorbij was. Waarom vierden we avondmaal? Kon ik dat navertellen? Ter nagedachtenis aan Jezus, gestorven tot vergeving van onze zonden, met brood en wijn als symbolen voor zijn lichaam en bloed. Een ritueel waar *herinneren* centraal stond, én een belijden dat door het sterven van Jezus de fouten die je maakte, zouden zijn vergeven. Zoiets, want hoe dat precies zat, daar kon ik als puber geen chocola van maken. Maakte het onderaan de streep dan niet meer uit wat ik deed? Op de achtergrond resoneerden met het avondmaal dus ingewikkelde vragen mee.

2. En toen ging ik studeren. In Groningen. En ik ging naar vieringen van het studenten-pastoraat. Oecumenische vieringen waar elke week brood werd gedeeld. Geen zware schalen. Geen voorgesneden stukjes doorgeven terwijl je achter elkaar in de kerkbanken blijft zitten. Maar in een kring een homp brood doorgeven waarvan je een stuk afbreekt voor degene naast je. Door zélf het brood te breken, in een kring van mensen te staan en van de een te ontvangen en aan de ander te geven, elkaar in de ogen te kijken, voelde ik dat dít ritueel ging over gemeenschap, over hoe ik met mijn medemensen omga, over wat ik met hen kan delen – en wat ik van hen kan ontvangen. Het gedenken van het verhaal over Jezus, dat bleef ook, maar op de voorgrond kwam te staan dat breken en delen een opdracht is. Ik maakte kennis met de tafelliederen van Huub, waar dat zo raak in wordt gezegd: met teksten als ‘dat wij elkaar verblijden en doen leven, dat wij brood van genade worden, en wijn van eeuwig leven’. De woorden lagen in het verlengde van het ritueel dat ik kende, maar ze waren toch zo anders dat het ritueel betekenis kreeg waar ik iets mee kon, sterker nog: waardoor het ritueel voor mij zoveel betekenis kreeg dat ik het eigenlijk niet meer wilde missen. Omdat in die eenvoudige handeling zo kernachtig besloten ligt waar het ons om gaat: brood en recht en waardigheid en liefde, genoeg voor al wat leeft.

3. In een verhaal voor kinderen heb ik een keer gezegd: ‘omdat delen zo moeilijk is, ook voor volwassenen, oefenen we het elke week maar’. Dat klinkt erg simplistisch misschien, maar het is in wezen hoe ik brood en wijn delen beleef. Nog steeds met een zekere ernst. Want het betekent wél wat – samen uitspreken dat we zouden willen dat de wereld er zó uitziet: iedereen genoeg om menswaardig te leven. Brood en wijn confronteren ons elke week met vragen: wat doe ik om iets van die nieuwe wereld zichtbaar te maken? Doe ik wat ik kan? Dus sta ik er elke week ook met een zekere schroom. Want vaak maak ik het niet waar, faal ik hopeloos. De bijbel vertelt bovendien dat je voor deze keuzes een prijs betaalt, soms een kleine, soms een hoge. Want delen uit je overvloed is prachtig, maar dat zal niet altijd genoeg zijn, zegt dat verhaal. Als we dat echt willen – een wereld waar genoeg is voor al wat leeft – dan zullen we onze maatschappij radicaal anders moeten inrichten. En dat gaat pijn doen. Dus delen we geen mooie, voorgesneden stukjes, maar *gebroken* brood. Alleen – gelukkig! – het ritueel is niet alleen een opdracht, het is ook een belofte: het kán. Mensen doen dit al. Het is niet te hoog, het ligt niet buiten je bereik. Ook jij kunt het ‘volbrengen’.

4. Zo ben ik ook de woorden ‘vergeving van zonden’ gaan lezen. Als een opdracht. Om te proberen de ketting van kwaad met kwaad vergelden te doorbreken en te kiezen om opnieuw te beginnen met

elkaar. Maar zonde en vergeving, dat blijven zulke grote woorden, dat is eigenlijk een toespraak op zich.

5. We lezen uit Marcus het verhaal waarin Jezus een paar broden en vissen deelt en hoe dat genoeg blijkt te zijn voor een menigte mensen, sterker nog, er blijft meer over dan waar hij mee begon. Twaalf manden, voor elke stam van Israël één. Genoeg voor iedereen. En als hetzelfde verhaal een paar hoofdstukken verderop nog een keer verteld wordt, blijven er zeven manden over, het getal van volheid, genoeg voor de hele wereld. Ook in de andere evangeliën vinden we het verhaal. Het verwijst bovendien op allerlei manieren naar dezelfde soort verhalen in de Hebreeuwse bijbel. Zo staat er in 2 Koningen een verhaal over Elisa dat sterk lijkt op dit verhaal (2 Koningen 4): daar gaat het om twintig broden, honderd mannen, een knecht van Elisa die zegt: 'dat is nooit genoeg', en Elisa die antwoordt: 'deel nou maar uit'. Ook hier blijkt er meer dan genoeg te zijn. Het joodse publiek van Marcus zal in het verhaal over Jezus onmiddellijk het verhaal over Elisa herkend hebben. En misschien kent u ook het prachtige verhaal van de weduwe van Saréfat (1 Koningen 17): de profeet Elia komt hongerig bij haar aan en vraagt haar of ze wat te eten voor hem heeft. Maar er heerst hongersnood en de vrouw heeft nog maar een heel klein beetje meel in een pot en klein restje olie. Ze antwoordt dat ze daarvan een laatste brood wilde bakken voor haarzelf en haar zoon, haar toekomst – en dat het dan afgelopen is voor hen. Elia dringt erop aan dat ze eerst een brood voor hém bakt. Een onvoorstelbaar verzoek. Maar de vrouw doet het en het meel in haar pot raakt niet op. En ook de volgende dag niet. Maandenlang, jarenlang – de tekst zegt niet precies hoe lang – kunnen de vrouw, haar zoon en Elia eten van dat laatste beetje meel en olie.

6. Al deze verhalen vertellen over een belofte: doe wat je kunt, al lijkt het alsof je veel te weinig in handen hebt om een verschil te kunnen maken en het zál genoeg zijn. Niet naar een ander wijzen of vooral bedenken waarom iets níet kan, maar doe wat jij kunt doen. De boodschap is betrekkelijk eenvoudig maar die vrouw en die leerlingen zijn verraderlijk herkenbaar... Eén voorbeeld: er zijn dingen die je zelf kunt doen voor een beter milieu. Maar heeft dat wel zin? Moet het niet gewoon beginnen bij de overheid die grote bedrijven gaat aanpakken. Want ja, we kunnen wel minder vlees eten, minder de auto pakken, korter douchen en ons afval scheiden, maar dat is toch een druppel op de gloeiende plaat... Ik snap het, ik herken het en het zal rationeel berekend wel kloppen misschien – maar: volgens mij is dat niet ons verhaal. Volgens mij zegt het bijbelse verhaal: onderschat nooit wat je met een paar broden en vissen kunt doen. Er is meer dan rationeel rekenen wat eerst moet en wat later. Als je bereid bent om te delen wat je hebt, als wij als samenleving daartoe bereid zijn, ook als dat wat kost, veel kost misschien, dan gaat dat linksom of rechtsom genoeg zijn. Hoe, dat heet dan een wonder te zijn. Misschien dat de keuzes van vele enkelingen uiteindelijk het hele systeem onder druk zetten. Maar die pot, belooft ons verhaal, hoeft niet leeg te gaan. Er kán brood uit de hemel vallen in de woestijn.

7. Dat is echt moeilijk te geloven. Het ene moment geloof je erin. En het volgende moment niet. Maar dan kom je hier, in een ekklesia, een oefenplaats zoals het vorige week genoemd werd. En dan oefen je het. Ter nagedachtenis, brood en wijn. 'Om goed te weten wat ons te wachten staat, als wij leven hem achterna', zingen we straks. Geen ritueel over wat Jezus ooit voor mij gedaan zou hebben. Maar een ritueel dat me vraagt wat ik nu doe. Mens, waar ben je? En waar is je broer, je zusje, je naaste? Tuurlijk, het is allemaal symbool: een matze delen kost ons niks (alhoewel we die gedachte ook wat hebben moeten bijstellen...). Maar met het delen van dit brood stellen we onszelf en elkaar die vragen. En houden we elkaar de belofte van het bijbelse verhaal elke week voor ogen: brood en recht en waardigheid en liefde, voor al wat leeft.

Dat het zo mag zijn.